ASIANTUNTIJALAUSUNTO TEKIJÄNOIKEUSLAIN OSITTAINUUDISTUKSESTA V. 2022 VASTAAMAAN SUOMEA VELVOITTAVIA EU:N DIREKTIIVEJÄ

1. KOTIMAISTEN TV-KANAVIEN EDELLEEN LÄHETTÄMINEN

MISTÄ ON KYSE?

Tekijänoikeuslain uudistuksen taustalla ovat EU:n direktiivi tekijänoikeudesta digitaalisilla sisämarkkinoilla ja verkkolähetysdirektiivi. Verkkolähetysdirektiivin tavoitteena on vahvistaa tekijänoikeussääntöjä muun muassa televisiolähetysten edelleen lähettämisessä eli tilanteessa, jossa joku muu kuin alkuperäinen lähettäjäyhtiö – koti- tai ulkomainen – jakaa alkuperäistä tv-lähetystä samanaikaisesti ja muuttamattomana esimerkiksi kaapelitelevisioverkossa.

Edelleen lähettäminen on tekijänoikeuslain, kansainvälisten sopimusten ja EU-direktiivien suojaamaa, jolloin siihen lähtökohtaisesti tarvitaan tv-ohjelmien tekijöiden lupa. Tekijöillä on myös oikeus saada teostensa edelleen lähettämisestä tekijänoikeuskorvauksia.

Korvauksia kertyy teosten käytön mukaan, eli jos tv-ohjelmaa edelleen lähetetään monien vuosienkin päästä uudelleen, saa tekijä siitä hänelle kuuluvan osuutensa. On kohtuullista, että av-tekijät saavat teostensa käytöstä korvauksia käytön mukaan, joka voi tapahtua ensiesityksestä ajallisesti pitkänkin ajan kuluttua, kuten musiikin osalta on tapahtunut jo pitkään. Kertakorvaus ei huomioi käyttöä, eikä sitä voida siten useimmissa tapauksissa pitää kohtuullisena.

SUOMEN LAKI VASTAAMAAN EU-LAINSÄÄDÄNTÖÄ

Verkkolähetysdirektiivi on edelleen lähettämisen osalta luonteeltaan tekninen, aiempaa satelliitti- ja kaapelidirektiiviä (93/83/ETY) modernisoiva päivitys. Tällaisena se on jo implementoitu esim. Ruotsin ja Tanskan tekijänoikeuslakiin – direktiivin mukaisesti ja ilman sen kummempia poliittisia intohimoja.

Nykytilanteessa käsikirjoittajat, ohjaajat, näyttelijät ja muut luovan alan tekijät eivät saa Suomessa kaapelitelevisiossa näytetyistä ohjelmista niitä tekijänoikeuskorvauksia, jotka heille kuuluisivat.

Muissa EU-maissa tv-ohjelmien tekijät – esimerkiksi käsikirjoittajat, ohjaajat ja näyttelijät – saavat edelleen lähettämisestä korvauksia direktiivien edellyttämällä tavalla. Suurin osa korvauksista kertyy kunkin maan kotimaisten tv-kanavien edelleen lähettämisestä.

Suomessa kaapelioperaattorit eivät ole koskaan maksaneet tekijöille kuuluvia korvauksia kotimaisten tv-kanavien edelleen lähettämisestä. Itse asiassa Suomi on ainoa EU-maa, jossa kaapelioperaattorit ovat välttäneet edelleenlähetys- maksut.

Uudistuksilla päivitetään teknisesti ja selkiytetään edelleen lähettämisen käsitettä ja alaa sekä vahvistetaan tekijöiden oikeutta.

REILU PELI – JOKA KÄYTTÄJÄ, SE MAKSAA

Jo allekirjoittaneen eduskuntakausilla 2003-2019 tätä ns. must carryä koskevaa ongelmaa pyrittiin ratkaisemaan, mutta sopua ei asialle saatu. Aiempi epäoikeudenmukaisuus ei ole perustelu epäoikeudenmukaisuuden jatkamiselle. Myöskään edelleen lähetysten mahdolliset korvauksien kerääminen ja hoitaminen eivät kuulu lähetysten alkuperäislähteelle, esim. YLE:lle, vaan kaapelioperaattoreille ja muille edelleen lähettäjille.

Periaatteen on oltava se, että korvauksista vastaa se, joka käyttää teosta tekijänoikeudellisesti merkityksellisellä tavalla. Korvauksen maksamisesta on näin ollen vastuussa lähtökohtaisesti edelleen lähettäjä.

Edelleen lähettäminen on edelleen lähettämistä. Edelleen lähettämistä ei saa tätä lakia säädettäessä hävittää määrittelemällä se alkuperäiseksi lähettämiseksi, niin kuin jotkut ovat esittäneet. Tämä olisi direktiivien vastaista ja johtaisi rikkomusmenettelyyn.

Hallituksen esitys verkkolähetysdirektiivistä on hyvä ja laki tulee säätää sen mukaisesti. On koko suomalaisen av-kentän ja kuluttajien etu, että edelleen lähettäminen Suomessa viimein saatetaan vastaamaan eurooppalaista, nykyistä reilumpaa ja kestävämpää käytäntöä.

2.VALUE GAP ON VALTAVA

Arvokuiluksi (Value gap) kutsutaan sitä, että YouTuben ja Tiktokin tyyppiset alustapalvelut voivat halutessaan julkaista musiikkia ja elokuvia sopimatta asiasta oikeudenhaltijoiden kanssa. Taloudellisesti alustapalvelujen vs. sisällön tuottajien ja taiteilijoiden hyödyssä verkkopalvelujen rahavirroista on valtava kuilu.

Tällaiset verkkopalvelut ovat voineet väittää, että passiivisten säilytyspalvelujen suojaksi tehty ns. ”safe harbour”-vastuunrajoitus koskee myös aktiivisia julkaisupalveluja. Siten ne ovat voineet siirtää sopimusteksteillään tekijänoikeudellisen vastuun palvelun käyttäjille eli sisältöä palvelussa julkaiseville tavallisille ihmisille.

Jo eduskuntakausillani 2003-1019 yritimme korjata arvokuilua, mutta silloin Suomi asettui vastoin muita EU-maita kriittiselle kannalle arvokuilun korjaamiseksi johtuen opetus- ja kulttuuriministeriön virkahenkilöiden kannanotoista. On hyvä, että nykyhallitus ryhtyi korjaamaan arvokuilua toteuttamalla DSM-direktiivin artiklaa 17.

Tämän artiklan mukaan alustapalvelut ovat itse vastuussa siitä aineistosta, jota niissä julkaistaan. Vaikka tiedoston laittaa palveluun sen käyttäjä, sen ”yleisölle välittäjäksi tai yleisön saataville saattajaksi” – katsotaan verkkopalvelu itse.

Tämä sanotaan DSM-direktiivin johdantokappaleessa nro 64 : ”Tässä direktiivissä on aiheellista täsmentää, että verkkosisällönjakopalvelujen tarjoajat suorittavat yleisölle välittämisen tai yleisön saataviin saattamisen, kun ne antavat yleisölle pääsyn käyttäjiensä palveluun lataamiin tekijänoikeudella suojattuihin teoksiin tai muuhun suojattuun aineistoon. Näin ollen verkkosisällönjakopalvelujen tarjoajien olisi saatava lupa asiaankuuluvilta oikeudenhaltijoilta, myös lisensointisopimuksella.”

SAMAT SÄÄNNÖT KOKO EU:N ALUEELLE

Hallituksen lakiesitys noudattaa arvokuilun osalta direktiiviä melko tarkkaan. Tämä on oikea lähestymistapa. Direktiivi tulee panna näiltä osin voimaan Suomessakin niin kuin se on kirjoitettu ja tarkoitettu.

Koska Youtuben jaTiktokin kaltaiset digijätit toimivat globaalisti, eri EU-maissa ei voi olla niille erilaisia pelisääntöjä. Kun lakipykälät ovat kaikissa EU-maissa samanlaisia, se tekee myös tulevaisuudesta helpompaa. Kun EU-tuomioistuin tekee jatkossa tulkintoja, ne pätevät heti koko EU:n alueella.

Kyse on kulttuurialan kannalta myös reiluudesta. Kun EU vaatii vahvistamaan taiteilijoiden ja tuottajien asemaa digijätteihin nähden, ei ole mitään syytä siihen, että suomalaiset taiteilijat jätettäisiin heikompaan asemaan. Kyse on sisällöntuottajien omaisuuden suojasta.

PERUSOIKEUKSIEN VÄLINEN TASAPAINO ON JO TUTKITTU

Direktiivin voimaa panemista helpottanee se, että sen vaikutukset tärkeisiin perusoikeuksiin on jo tutkittu EU-tuomioistuimessa. Kuten valiokunta tietää, Puola haastoi EU:n oikeuteen syyttäen direktiiviä sananvapauden loukkaamisesta. Puolan valituksen mukaan DSM-direktiivin artikla 17 loukkaa sananvapautta, koska verkkopalvelun pitää etukäteen varmistaa, ettei julki pääse tekijänoikeuksia loukkaavaa materiaalia.

EU-tuomioistuin hylkäsi Puolan valituksen sataprosenttisesti. Se totesi tuomiossaan 26.4.2022, että direktiivissä perusoikeudet ovat tasapainossa eikä direktiivi siis loukkaa sananvapautta.

Entisenä toimittajana pidän tuomioistuimen ratkaisua perusteltuna ja monessa suhteessa itsestään selvänä. Esimerkiksi sanomalehdet ovat kautta aikojen joutuneet varmistamaan, ettei niissä julkaistu sisältö loukkaa tekijänoikeuksia tai muitakaan lakeja. Julkaisijan velvollisuus noudattaa lakia ja varmistaa se ettei omaa alustaa käytetä toisten oikeuksien loukkaamiseen ei ole sananvapauden vastaista, vaan elimellinen osa sananvapautta.

KOLMEA KOHTAA AIHEELLISTA KORJATA

Hallituksen esitys on pääosin direktiivin mukainen. Kolmessa kohdassa se kuitenkin edelleen poikkeaa siitä. Esitys heikentäisi direktiiviin verrattuna tekijöiden ja taiteilijoiden asemaa kolmella tavalla:

- Lakiesityksen 55b.1§:ssä kavennettaisiin jonkin verran sitä, missä tilanteessa palveluntarjoajan vastuu alkaisi.
- Lakiesityksen 55f.2§:ssä asetettaisiin lisäehtoja sille, milloin palvelu saa estää luvattoman sisällön julkaisun.
- Lakiesityksen 55j§:ssä sälytetään tekijöille hyvitysvastuu verkkopalvelun suuntaan sellaisessa tilanteessa, että esto- tai poistopyyntö osoittautuisi jälkikäteen aiheettomaksi. Tämä tulisi siis jo olemassa olevan (55 k § 3) vahingonkorvausvelvollisuuden lisäksi.

On mahdollista, että nämä pykälät olivat varautumista siihen, että Puolan valitus menisi edes joiltain osin läpi. Koska se kaatui, niihin ei ole tarvetta.

Tampereella 3.9.2022

Mikko Alatalo

Musiikkitaiteilija, emeritus-kansanedustaja

16 vuotta liikenne- ja viestintävaliokunnan jäsen